

ՀԱՅԸ 5 ՄԻԼԻԵՄ

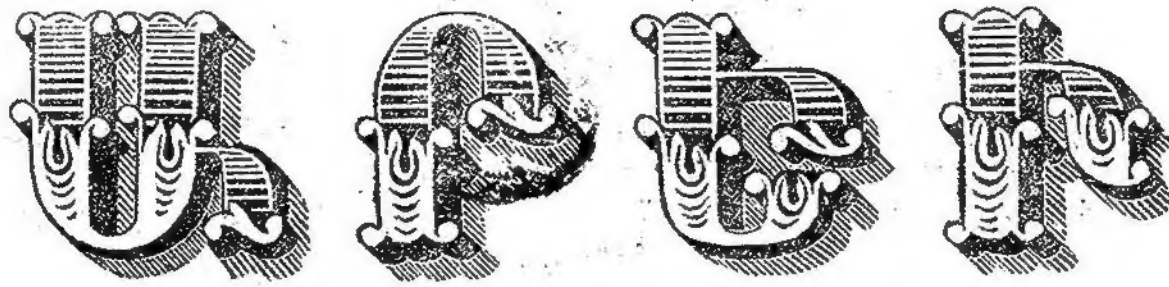
ԲԱՆԴԱՆԳԻՆ

Տարեկան վեցամսայ

ԵԳԻՊՏՈՍ . . . Ղ.Ո. 80 40
ԱՐՏԱՍԾԱՆԱՆ 30. 20 10

ԵՄԵԼԻՑԻՆԻՆԻՆԻ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԼ ՏԵՐԵՆԻՆԻՆԻՆԻՆԻ

ԱՐՏԱՍԾԱՆԱՆ ԼԵՒՈՆ ՄԱՐՏԻՆԻՆԻՆԻ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՇԱՀԵՐՈՒ ՕՐԿԱՆ

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ՇԱԲԱԹԸ ԵՐԵԲ ԱՆԳԱՄ

ԽՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՏՆՈՐԵՆՈՒԹԻՒՆ

ՇԱԲԱԹԻ ՏԱՐԱՐ, ԹԻ 16

ԱՂԵՐՍԱՆԳՐՈՒՆ

ՀԱՅԸ

Journal AREV

B. P. № 600

Alexandrie, EGYPT

ՀԱՐԱՏԱՐԱԿՈՒՆ ԶԵՆՈՒԹԻՆԵՐԸ ԶԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՈՒՄԻՆԻ

ՏՆՈՐԵՆ-ԽՈՐԱԳՐԱԿՆԵՐ ՎԱՅԱՆ ԹԵԲԵՆԱՆ

ՊՈՒԼԿԱՐ ԱՐԱՐՔԸ

Անհատական իրողությունն է. դա. «անյայնալի» հրեշտիկները երկնապետ. հաւաքական անդամաւորութեան ամենէն անորակիւն աւարքը, զոր Պատմութիւնը արձաւնագրած ըլլալ երբեք, վճարուեցաւ, կատարուեցաւ. Տիեզերական խղճմանը սուգի մէջ է:

Յրանաացի դիւցազնին՝ Թիւրքէն մարալախտին համար ըսուած է թէ «Պատիւ կը բերէ մարդկային սեռին»: Ժողովուրդ մը, այսօր, կ'անպատուէ Մարդկութիւնը:

Ահ, գրականութիւնը բոլոր այս խոցերը, մինչ ո՛չ մէկ հոգեւորութիւն կրնայ, արհաւիրքի կողմանէ, մըցիլ սա՛ հրեշտիկ իրականութեան հետ, — Պուլկարի միացած իր Ռուս ազատարարին ու բարերարին ամենէն մահացու թշնամիներուն՝ Թուրքին ու Գերմանիան հետ...:

Մարդկային վատութիւնը արտասանեց իր գերադոյն ու ցարդանչուր բառը. մարդկային լեզուին բոլոր բառերուն լուել միայն կը մնայ իրենց անգործութեան գիտակից...:

Ուրիշ, ինչ իրականութիւններու յուշածուր միայն կրնայ նորին բովանդակած սոսկումին ուժը պայթեցնել... Ու այդ տեսակէտով, ոչինչ գիտած աւելի հզոր ու ցնցողքան «Նովոյէ Վրէմիայի» սա ամենապարզ հաստատումը... «Իսկականութիւնն այն Թուրքերուն հետ որոնք ցէ բռնաբարւած են Պուլկար արդի նախարարներուն մայրերը...» Մեծնէ՛ք և չի լսէ՛ք այս նախախնայքը, Պուլկարներ...:

Ահ, մեր հէգ մեծ պուլկարաւորութիւնը, որ յոյսով և հրեշտով կը թրթռացնէր մեր սիրտերը ի լուր Լիւլէ-Պուլկարի, Բըրք-Բիլիսին, Էսիրներին յաղթանակներուն շնորհով, որ արտմելով կը որդաւ մեր երբ Պուլկարի վարձատրուած չէր ըլլար իր գոհողութիւններուն և դիւցազնութեան համեմատ. որ իրեն համար կ'երազէր վրիժառու արդարութեան օրը...:

«Մալլէ» դրօշակներդ, Պուլկարի», կը գոչէինք քաղաքականօրէն, արձագանգ և ընդլայնում տալով Ֆէրիտիան ջարդին խօսքերուն, Պալքանեան երկրորդ չարաքաղակ պատերազմին ետքը: «Իրօշակներդ պարզէ՛, Պուլկարի», կը գոչէինք ո՛չ նուազ քաղաքականութեամբ, Եւրոպական մեծ պատերազմին վաղորդայնին, երեւակայնով, հաւատարմով որ անոնք նորէն պիտի ծածանէին անիծեալ Թուրքին դէմ... Վիթթի առիւծը կ'ողկոյնէինք, հազներդուի չեղտերով. կրնայինք նախատեսել որ Տափի շնագայլին հետ պիտի եղբայրանար անիկա...:

Հայ սիրտերը ամենէն աւելի սուր ու զայրագին կերպով պիտի դգան Պուլկար ապրաքաղակեան արհաւիրքն ու պոգանքը: Ան՝ մեր դատին, դերի ազգերու նուիրական դատին դէմ է որ կը դաւաճանէ, երբ ձեռք կը մեկնէ այն Թուրքին որ երէկ իր դահիճն էր ու մերն է տակաւին՝ այսօր ամէն ատենուրէն աւելի մոլեգնութեամբ:

Ան՝ իր անսպասելի շնորհ և նախախնայական բարիք իր ընդունած ազատութեան վրայ կը թքէ, անոր դէմ կը հայնոյէ սրբապղծօրէն, երբ անոր մեծագոյն թշնամիին, թշնամիներուն ի սպաս կը դնէ իր երիտասարդ ուժը, ծնած այն ազատութենէն, ազատութեան ու գիշին իսկ՝ առանց որուն շատոնց գերեզման իջած պիտի ըլլար...:

Ահ, երբ մեծ բռնաւորին՝ Տափիին դատաստանը, վերջին դատաստանը կը տեսնուէր կար աշխարհի առջև, պէ՛տք էր որ դուն, Պուլկարի, երէկուան դոհը, երէկուան մարտիրոսը, յանկարծ ատեան մանային ու երթային պաշտպան կանգնէիր անարգութեան աթոռին դատուած ոճրագործին, հերքելով, սուր և հանելով քու եղբայրական անցեալդ, աղետաբեր դեղեկութիւնը ազատագրութեան յուսահատական ճիգիդ, Սուր մեծ եղբորդ ազատարար խոյանքը, և հանդիսաւոր արձակում, հրապարակային թողութիւն տալով Թուրքին անքաւելի ոճրներուն, մարքելով՝ աւոր հետ արեւնի անմարքելի հայելը...:

Հայկական ըմբոստացած, քրտաձաժ խղճմանքին ձայնը հայագիւր կտրիճ մը արդէն լսելի ըրեր է հրապարակաւ, Եւրոպայի մէջ: Տեղակալ Թուրքոյն է այդ կտրիճը, մին Պալքանեան պատերազմին դիւցազններէն, աւելի Պուլկար քան ո՛ր և է Պուլկար, որովհետեւ այն ատենուան Պուլկար թրքաւորաց հոգիին կը միացնէր Հայուն հոգին մշտանոյն, ինչ որ Պուլկար բանակին պատիւը թրքասէր Լօթիի անուանարկումներուն դէմ պաշտպանելու համար Բարիդ գնաց, և առ ի չգոյէ բարբառներու պաշտպան Ակադեմականին, չի վարանեցաւ մեծամարտիլ Ֆրանսական բանակին ամենէն ահաւոր սուսերամարտիկներէն մեկուն հետ: Ռուսական բանակին մէջ ծառայութեան մտած՝ Պուլկար զորավար Ռատքօ Տիմիթրիէֆի հրամանատարութեան տակ, և Կալիցիայ ռազմադպրոցին վրայ վերադարձած և հարկաւոր պատիւներն բարձրացած Հայ հերոսը, Բեթթօկրատի հիւանդանոցէն ուր կը դարձանուի, նամակ մը գրելով Պուլկարի պատերազմական նախարարին, իր պուլ-

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒԻ

«ՀԱՅԿ. ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ԿՈՌԻՆ ՀԱՄԱՐ»

Է. ՅԱՆԿ

Եղիայ, Դուրս

Նախորդ ցանկին գումարը	4808
Տոք. Մ. Ժամկոչ	300
Հրամ. Ազատեան (Միւր-Նամ)	200
Դուրս Ե. Դ.	5308

«Արեւ»ի հանգանակութիւնը միշտ բաց է բոլոր այն արտաւայելի առջև, որոնք մասնաւորապէս եղբայրացին, կը փախաքին ինքնաբերաբար օգնել մեր ազգային գոյութեան ներկայ կոչին: Յիշեցնե՛ք թէ մեր հանգանակութեան արդիւնքը վէ՛հ. Հայրապետին զիտի դիմելու, որպէսզի անխտիր յատկացնէ աղետաւորները ապրեցնելու կամ կոտորները զօրացնելու գործին՝ ինչպէս որ պէտք էր պահանջէ:

Կարական Ս. Գեորգ պատուանշանը ետ դրած է. ըսելով թէ չի կրնար կրել պատուանշանը ազգի մը որ իր ազատարարին դէմ կ'ելլէ և Տափիին հետ կը միանայ: «Եթէ դուք այդ ատենան խելունքիդ և սիրտերիդ կորսնցուցած էք որ Ռուսիոյ դէմ դէ՛ք պիտի բարձրացնէք Թուրքին հետ միանալով, այն Թուրքին որ դու երէկ ձեզի կը ջարդէր և այսօր Հայերը բնաջինջ ընելու կ'աշխատի, այդ պարագային ձեզի մէկ բան մը կը մնայ ընել. քան. դեցէ՛ք Սօֆիայի հրապարակին վրայ ազատարար ջարդին յիշատակին կառուցուած արձանը, անոր տեղը խոշոր փոս մը փորեցէ՛ք, և մէջը լեցուցէ՛ք Ձեր ազատութեան համար Պալքանեան մէջ զոհուած բոլոր Ռուսներուն, ջարդուած Պուլկարներուն, և Լիւլէ-Պուլկարի ու Ջաթաբայի աւելեւ իշողներուն ոսկերտները, և փոսին վրայ հետեւեալը արձանագրեցէ՛ք՝

«Հոս քաղաւած է ապեքախտ Պուլկարի»...»

Հոյակապ ու աղեխարշ չէ՛ք դանդաղ հայ դիւցազնին ցաւի, դայ. լոյթի ու բողբոյնի այս աղաղակը, ուր հայ խիղճը կը բարբառի բարձրագոյն ու մեծաստատ...:

Պատու՛ դրօշակներդ, Պուլկարի... պատու՛, և անոնցմով պատանք չինէ՛ք բոլոր թանկագին բաներուդ համար, պաշտի, անկախութիւն, մեծութիւն...:

Ահ: Ես ստորակ ու նահատակ Հայուն վիճակը չեմ փոխեր քու կացութեանդ հետ, ազատդ Պուլկարի... Ազատ... Հոգիդ չլիթալ կիր է եղեր տակաւին, եղե՛՛կ և ամբ՛թ քեզի:

Մ. Ս. Կիւրճեան

(*) Այս նամակը «Նովոյէ Վրէմի»-ն ուր քերթի մէջ հրատարակուած ըլլալով՝ 26 բուսկանա հետագում Եւրոպական մամուլին:

ՍՈՒԷՏԻՈՅ

ԴԻԻՑԱԶՆԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

Ա.

Սուէտոյ դաղթականներուն ծամանման առջի օրերէն իսկ խոտառացած էինք անոնց ներսական ինքնապաշտպանութեան գլխաւոր դրուագները ներկայացնել «Արեւ»ի յարգելի ընթերցողներուն Սալայն այս եղբայրական հիւրերուն նպատակ դրած, անոնց Բօր-Սալայն մէջ ունեցած արտամէլի վիճակին օրը-օրին նկարագրութիւնը, անոնց անմիջական պէտքերուն թուարկութիւնը՝ այնպիսի ստիպողական հանգամանք մը կը ներկայացնէին, որ հարկ դադարէր նախապէս այդ կէտերուն վրայ հրաւիրել մեր ընթերցողներուն բոլոր ուշադրութիւնը, հաշիւ մէկ քանի սեւեւանկերուն մէջ ամփոփելով այն հոյաւորագրական դիւցազնութիւնը որ անգի ունեցած էր Մուսա լեռան կատարներուն վրայ:

Հիմա, քաղայն, որ նպատակ դրած իր կանոնաւոր ուղղութիւնը սկսած է աւանդ և կը խոտառացի հետզհետէ աւելի կանոնաւորուի, ժամանակը եկած էր նկատեց անիւ մանրամասն կերպով պատկերացնելու այն անմոռանալի անցքերը որոնք մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ փառաբան էլը կը կազմեն և որոնք կ'աւելնէ մը սփոխանք կը սրբան հայրենիքի ծովածաւալ աղետէն արտաւորուած և յուսալքուած մեր սերունդներուն մէջ:

Յաւանդութիւն չունինք կատարեալ և ամբողջական պատմութիւն մը ներկայացնելու. այդպիսի աշխատանքները մեր համար պէտք եղած ժամանակը և միջոցները չունենանք: Յիշեցնե՛ք այնպիսի դիւցազնութեան մը ամէն մէկ վայրկեանը այնպիսի արտաւորութիւն մէջ մէկ կը ներկայացնեն:

Ու արդէն մեր այս պատմութիւնը, լրագրի մը էջերուն համար սահմանուած, հարկաւորապէս կարճ պէտք է ըլլայ:

Այս պատմութեան հիմ բունցիքը զանազան Սուէտոյցիներու առանձին առանձին պատմութիւններն են որոնք իրենք մեր յանձնուած քաղաքականը և մասնաւորապէս Եւրոպայի Ս. Արեւի համար քաղաքային որդի Պ. Մուսէն Ս. Գալտանի յատկապէս մեղի համար դրած օրագրութիւնը, որ սակայն չափաւոր համառօտ ըլլալով զայն լրագրեցինք անխաղաղութեամբ միւս աղբիւրներէն առնուած մանրամասնութիւններով:

ԳԱՐԺԵՆԻ ՀՐԱՄԱՆԸ

Յուլի 17(30)ին Անտիօքի կառավարութիւնն ծանուցագրեց իր ցրտին Սուէտոյ և Գալտանի հայ դիւցազնը, որոնցմով ժողովուրդին կը հրամայուէր 7 օրուան պայմանաժամին մէջ գիւղերը պարպել և իրենց ունեցած շուքները ծախելով և կամ իրենց հաշուոյն յետոյ ծախելու: Կամար կառավարութեան թողով պատրաստուիլ գաղթելու կառավարութեան յարմար դատած վայրը, կը խոտառացի աղբաւորներուն օգնել, ծանապարհին դիւրութիւններ տալ և իրենց նոր գաղթականներին մէջ հանգիստ տեղաւորմանը ամէն կերպով հոգ տանել:

Յուլի 19-1 Օգոստոսին՝ լուր կը հասնի որ Գալտանի ծովափերէն Գալտանի գիւղի Հայերը կառավարութեան անաւարտ արդէն որոշում առած են գաղթելու Այս օրեկանը կրնար վարակել ը-

լալ, ուստի պէտք էր որ Սուէտոյցիք փութային իրենց հաւաքարար բանակը դիւրեւ որոշել: Անոնք արդէն լուծ ըլլալով Չէյթուէնի Հայերուն դէմ երթալը կառավարութեան խաբէութեանը ինչպէս նաև կիլիկիոյ ուրիշ քաղաքներուն գլխուն եկած պատուաւոր և գաղթելու համակերպողներուն աղողորմ վիճակը, դիւրեւ կը գուշակեն թէ նոյն պատուաւորները իրենց վրայ ալ պիտի կըրկնուէին: Կառավար եղած հայրախնամ խոտառացիներուն Սուլայն խորհրդակցութեամբ մը կ'որոշէր Առաջնորդական փոխարդ Ս. Արեւի համար քաղաքային ծանուցանման մէկ քանի ընկերներով դրկիլ Անտիօք, որպէսզի տեղակային և քաղաքին երևուելիներուն գլխուն Սուէտոյ գաղթականութեան առաջը առնէ:

ՍՈՒԷՏՈՅԻՆ ԼԵՒ ԿԵԼԵՆ

Մինչ քաղաքային Անտիօք էր, երեւելիները նորէն կը հաւաքուէին ու խորհրդակցութիւններ կ'ընէին: Ո՛չ կը յուսայ թէ կարելի պիտի ըլլայ կառավարութիւնը ետ կենդիլ իր ծրագրէն: Սուսի երկու կարծիքներ երեւան կուգան. — «Հնադանդի կամ լեռը ելլել» Աղանքի ունեց հնադանդիւր գաղաւարներ կը պաշտպանեն և լեռը ելլելը մեծ մարտութիւն կը նկատեն, ուրիշներ ինքնապաշտպանութեամբ արտաւոր մարդ կը նախընտրեն սարազրութեան ծածուկներուն և անքանակ անապատներուն մէջ ստոյգ և անփառանկ ընաշնջումին: Եւ արդէն ժողովուրդը աղանքները եղբայրացութեան չի սպասեր, յեղափոխականներու առաջնորդութեամբ կ'սկսէր զիջել քաղաքի և Մուսա լեռան կողքը բարձրանալ, իրենց անդամները կառավարէր ու պաշարն ալ հետ տանելով: Օգոստոս 3ին (Ն. Տ.) արդէն Եւրոպայի, Խորհրդային և Վաղարշ գիւղերու աղողը բնակչութեան Մուսա լեռան գաղաթը կը դրուէր: Կառավար Սուէտոյ միւտիւրն խորհրդներն որ կը յորդորէր հնադանդի կառավարութեան հրամանին և կը յիշարար թէ հակառակ պարագային, «100 զինուորով զինաթափ կ'ընեմ ձեզ»:

Մինչ այն, Ս. Արեւի քաղաքային Անտիօքէն կը վերադառնայ յուսանալ վիճակի մէջ, և տեսնելով որ ժողովուրդը լեռ բարձրացած է, ինքն ալ սիրտ յօծար կալով իր քաղ հօտին ետեւէն կ'երթայ: Ս. Հօրը լեռ ելլելը պատճառ կ'ըլլայ որ Պիքիա և Հանի-Հապիպի գիւղերուն ժողովուրդն ալ մեծ մասամբ միանայ ինքնապաշտպանութեան դիւցազններուն Սալայն դաղաղաբար այդ երկու գիւղերուն շուրջը և անոնց հետ տեղակցելու Բէյութեցիներուն մեծաւ մասնութիւնը, թուով մօտ 2000 հոգի, կը կը յամառին կառավարութեան բոլոր հրամաններուն հնադանդիւր իրենց որոշումը մէջ, ու կը սարազրուին ո՛վ գիտէ ո՛ր: Անոնք անխաղաղութեան և անյուսալի է որ անոնցմէ մէկին իսկ ողջ մնացած ըլլայ:

Լեռ բարձրացողներուն կ'ընկերանայ միւս բոլոր քաղաքայիններն ալ. Ս. Վաղարշ զէ՛. Վաղարշիան (Հանի-Հապիպի), Ս. Պողոս, Ս. Յարութիւն և Ս. Աւետիս, ինչպէս նաև Չէյթուէնի դարձաւոր և այդ զօրագր քաղաքին ողբերգութեան ականատես Եւրոպայի Սուէտոյցի Պատ. Տեղաւոր Անդրէանեան:

ԿԱՏԱՎՈՐՈՒԹԻՒՆ

Հոս պէտք է ըսել որ Սուէտոյ մէջ կը գտնուէին զանազան կառավարութեան պատկանողներ, Հնչակեան, Վերականգնողական, Գալտանեան, Թէւեհեան յարաբերութեան այդ կառավարութեանը ուրիշ տեղերու կառավարութեանց հետ: Առաջին վայրկեանէն ամէնքն ալ

կուսակցական և է նկատում կամ յա-
ւակնութիւն մէկը կը թողնուի. ահա-
բայ, ինչպէս նաև չեղող ժողովուրդը ան-
խորտի կը բողոքեն չարութեան և
ինքնապաշտպանութեան գործին տակ և
գիմարտութեան ամբողջ տեսողութեանը
մէջ հայկական փոքրիկ հանրապետու-
թեան մը սխալի պատկերը կը ներկա-
յացնեն:

Մուսա լեռը երեք բաժանում ունի-
նալով. ժողովուրդը ալ երեք մասի կը
բաժնուի. Գողթնայի և Տալիքայի մ. շ.
առանձին ժողովներ գումարուելէ վերջ,
երբորդ մասին վրայ մեծամասնութիւն
ըլլալուն պատճառաւ՝ այնտեղ իբրեւ
կեդրոն կ'որոշուի ժողովուրդին զուէ-
նէր ցրուելով՝ երկու ժողով կ'ընտրուի,
որոնցմէ մին վարչական, բաղկացած հե-
տեւալ ութ անդամներէ:

Ճեպար Գաղաթեան
Վանի կայսրական
Միջաշէլ Պետրոսեան
Գրիգոր Թովմասեան
Թովմաս Սեպեան
Յովսէփ Զեթեան
Յովսէփ Զեթեան
Սահակ Անթաքեան

Իսկ միւսը՝ զինուորական, հետեւեալ չորս
անդամներով.

Եսայի Եղորտեան
Պետրոս Տիմազեան
Պետրոս Գաղաթեան
Մարգարոս Զանաւորեան

Այս վերջին ժողովին պաշտօնը կ'ը-
լայ. կառուցները զատել ժողովուրդէն,
զորանց մը շինել, պատնէշներ կառու-
ցանել և առասարակ պատերազմական
գործերը վարել. մինչ առաջին ժողովին
զինուորական գաղաթեան կ'ըլլայ ժողովուրդը
աշխատանքի հիւղակներ շինելու՝ ծերե-
րը, կիները և մանկիկները ցուրտէն ու
խոնավութենէն պաշտպանելու համար,
ինչպէս նաև ժողովուրդին ապրուստին
նոյն տանին և անոր կարգապահութեան
հսկելու Եղորտեանը, ամէն անգամ
որ հարկ ըլլար, գիւղապետներուն, քա-
հանապետներուն և խմբակապետներուն հետ
մէկտեղ զայլով ընդհանուր ժողով պիտի
գումարէին Օգոստոս 8ին առաջին ընդ-
նից. ժողովը հարկէ գումարած եր. Բարա-
Ալանի հովտին մէջ և ընթացիկ դո-
ծերու կարգադրութեանը չէր աւարտած
երբ թշնամին Սոլ-Ալզը կոչուած տեղէն
առաջին յարձակումը սկսաւ:

Գաղաթեան Մ. Տ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԶԻՆՈՒՈՐ

(ՄԵԾ ՀՕՐ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԱԾԻԸ)

... Կանը գրաւող կամաւորներու հե-
րոսական խումբին մէջն էր եղած ան, իմ
թոռնիկս, Հայաստանի զինուորը որ հե-
րոսացի ուսմի տուն եկաւ զանի մը օ-
րը մնալու: Տեսայ զինքը, ճանաչայ հե-
տեւէն, երբ ճամբուն ծայրէն փրթաւ:
Միտոս դողաց, թրթոց կուրծքին տակ,
հեւացի, ուղեցի վազել անոր դէմ, բայց
տաքերու առաջ չի դաշին, մնացի տեղս
անշարժ:

Մեր գեղի կտրիճներէն էր ան, իմ
թոռնիկս, անոնց կրակոտ նայուածքը
կար աչքերուն մէջ, անոնց պարթեւ հա-
սակն ունէր, անոնց խրոխտ, աղնուա-
կան քաղաւածքը: Կերպիկ տառուած մըն
էր, վերադարձը չէր իմացուցած, որպէս
զի աւելի ուրախանայինք: Մինչև իրի-
կուն մեր տունը լեցուն եղաւ, բոյնի մը
պէս, զոր աշնան լըած՝ զարման վերա-
դարձին հետ թռչունները կուրծքիս վրայ
տանգելով վերադառնալու համար մը թողոյ
կեանք մըն էր ան, Հայաստանի զին-
ուորը, անցնալի երազով, անցնալի զաղ-
րութեամբ լեցուն, ամբողջ հատոր մը
գիւղացական դրուստներու, զինքնիկ
աղաւաթեան կանանչաղող զարկներն ու-
րու:

Իբրեւ թէ մանուկ մ'ըլլար ան, թե-
ւորեալ մէջ ասի, նստեցուցի ծռնալուս
վրայ, սեղմեցի կուրծքիս, և զգացի որ
երբտառարդութիւնը ինձի ետ կուրծքիս
երակներուն արիւնը կը նորոգէր, մա-
շած սիրտս կը թնայեցուր, կը լեցնէր
արիւնով, սիրով, կեանքով, կրակով...
Հրացանը ուսին կը մնար, թուրը մէջ-
քին. ուղեց վար առնել, թիթեւալ զն-
մը, բայց ետ արգիւնելի, ուղեցի տեսնել
զայն իր համազգեստին մէջ, իր զին-
ուորական կեցուածքով, և իմ աչքերս
արցունքով լեցուեցան, երբ ան վնէճերը

պատէն կտրեց և ինձի դառնալով ըսաւ.
«Հայաստանը պատմի եմ ասում. . .» Բնա-
այսպէս սրտանց լացած չէի տարիներէ
տակին, արցունքը հեղելի պէս կը հոսէր.
Այսպիսի ցամաք կը կարծէր, բայց . . .
նոյնը տակուրներ էին այն պահուն. . .

Հայաստանի պատմին էր ինքն ալ,
կամաւորը որ դիտակցութեան, հերոսաբար
զարցեր էր կուրծքիս, մեռնելու իր ցեղին
անուամբ. . . Չէր մեռած, մահը յաւիտե-
ան կանգնել էր պիտի ըլլար իր մեծ-
նոր օրտին, իր դիտակցութեանը քնքշ-
ողիկին Աստուած պահած էր զայն. թող
Ան Հայաստանի բոլոր զինուորները պա-
նէ, որպէսզի Մեծ Արշալոյսը ծաղի մեր
տրեւնոտ դաշտերուն, կարմիր հողերուն,
սլոյտը վերակուեն վրայ. . .

Մենք ալ ունեցինք ենք այն տարի-
քը, երբ արեւուն ետ կուգայ երակնե-
րուն մէջ, երբ աչքերը կը բացուին
վրէժով՝ հայրենիքի թշուառութեան առ-
ջէն. . . Բայց աս ուրիշ է, Հայաստանի
զինուորը, անոր երազը աւելի գեղեցիկ
է, տակի հպարտ, աւելի մեծ. . . Հայրե-
նիքի աղաւաթեան երազն է ան, ոսկե-
ղէն իտեղէն, մեր աղիւններու պատի-
ւին, մեր առնուցներու սրտութեան, մեր
փառքի մեծութեան վրէժին համար. . .

Ոչխորդի մէջը աղաւա ըլլանք և յա-
ռաջիմենք մեր կրօնքին, մեր լեզուին,
մեր պատմութեան մէջ, ամբաւորը սու-
րը զայնք ու նստողեաց կոտէր դաշտը
հրաւիր կարգաւոր անարդ թշնամիին. . .
Պատիւ անոր, և ամբօ անոնց որ չի ն-
ստեւցան անոր, չի քաղցին միեւնոյն
փշալից և արեւնոտ ճամբէն, որովհետեւ
Հայաստանի զինուորին է փառքը. իսկ
նոյնովը՝ ակորներուն, վատազնեւուն,
յուսահատներուն. . .

Հիմա քնացիք է, այնտեղ ուր հին
առնները իր օրորոցը կը շարժեն լու-
սաւորին ինչպէ՛ս դողուեր են աչքերը.
Երբ մըն է ծաղիկը անտառի վրայ, Աստու-
ծոյ նայուածքն է ինչպէ՛ս հոն, չէ դիմա-
ցիւր, քնացիք է չլացած. . . Տեսնին մէջ
ձայն չի լսուի, աղաքն ալ քնացիք են,
մեծ տղու հարկը իր ծծիկներէն լացը կըս-
րեր է շատոնց, և լուսնկան է ինչիւր
տանիքին վրայ. . .

Այսպէս գիշերով, քանի անգամներ
քաղցն ան ձիւնին, փոթորիկին մէջէն,
երկինքէն շանթի խնց, չի վախցաւ,
ու զայն տեսնելով՝ թշնամին սարսափա-
հար ձգեց իր ունեցածը՝ փախելու հա-
մար. . . Բայց հիմա զուրկ մէջ ինչպիսի
կ'երազէ իր քաջազորութեանը, կ'ե-
րազէ երկար ճամբան որով զայնք ա-
ռանց յոգնելու, առանց արտուշի, հրա-
ցանք ուսին, թուրը մէջէն, սրը սր-
տին, ժայռը աչքերուն, լոյսը ձակա-
տին. . . Ուղեքին արեւմտեան, ցուր խնդ-
րեց իր ունեցած խնայելին մէջ. . . Զայն
նորէն ու տեսաւ որ ճամբուն վրայ ա-
րիւնին տեղ կարմիր վարդեր կը բաց-
ուին. . . Ես ալ կ'ուզեմ անկողինս եր-
թալ, բայց կ'ուզեմ տեսնել աս դէմ-
քը՝ որ չի դիտել ինչ ունի զայնք
հրապուրդ, որ յանկարծ տեղս կը մնամ,
ու կը դիտեմ երկար ժամերով, կը դի-
տեմ ու չեմ կշտանար. . . Ինձի այնպէս
կուգայ որ Հայաստանի պատկերն է կա-
մաւորը, անոր պէս երկուստեք Տա-
լիքի վրայ կ'արտայ շանթիկը, ցուր մարդ
կ'աղնուանցէ, աչքեր կան որ լալով կը
զեղեցիկանան, սրտեր կան որ արեւուն-
լով կը բացուին բարութեան, սիրոյ ծա-
ղիկներուն պէս. . .

Աչքերս փակուել էին, չեմ դիտել
ի՞նչպէս երբոր քաղի, լուսնկան էր ին-
կած անոր կուրծքին, ճերմակ, արծաթ
լուսնկան Մ. չի դիտուցայ, եւայ կամա-
ցուկ, մասնակցուած ծայրին կ'սկսեմ, ըզ-
գուրութեամբ, շունչս բռնած, որպէսզի
զարթնայ, ծնեցայ և անոր ճակատը
համբուրեցի ինչպէ՛ս զողացի այն ասուն,
բայց համբուրը տաք է մնացի որտիս
մէջ, օրեր վերջը. խռնիկ պէս անոյշ
էր ան, մեծնոր մը համբուրը:

Առտ օտուէն կանուխ արթնացաւ, զեն-
քերը պատէն վար առաւ, աւազեց, դաւա-
լիքնց տաքը, և ինձի դարձաւ ընկող:

— Նկեղեցի երթանք, աղօթիլ կու-
ղեմ, պատիւ. . .

Կատարող Հայաստանեայց ժողովուր-
դին հաւատքն ունի, ան կը յաւայ Ա-
ղաւաթեան, կ'ապասէ դալիք օրերուն,
երբ մեր քաղաքներէն պիտի բարձրանայ
յաղթական փողերուն ձայնը քաղցրա-

նշուն, փոթորկալոյ, կարօտալի. . .
Մեր գեղի երեկոցին փոքրիկ է,
բայց նոր շինուած, երկու տարի հաղի-
կայ Մատուռը մտանք, Աստուածամոր
պատկերին տակ կեցանք իրարու զով:
Տխուր էր ան, կ'աղօթէր ու կուրար
Հայաստանի զինուորին արցունքները
լոյսի պէս մաքուր են, անոնց աչք սիր-
տն է, հերոսական, աղնիկ սիրտը՝ որ
կ'արեւնի չեղին համար. . .

Երբ դուրս ելանք, բռնեցի ձեռքն
և ըսի. «Ինչպէ՛ս լացիք. արցունքները,
անոնք հողիս մէջ ինչպէ՛ս կ'ալի պէս,
դէ՛հ եղայ. . .» Ժպտեցաւ, չի խօսեցաւ, ու
զայնքից: Ծածկան հանդիպեցանք տե-
րին. . . Հայաստանի զինուորը ծանցաւ
անոր աչք համբուրելու: Ես շատ հա-
նեցայ անոր ըրածին, այս դարուս երի-
տասարդները տեղադր կամ եկեղեցի չեն
ճանչար, չեն յարգեր, բայց թոռնիկս
կը յարգէ չեղին համար. . .

Երբ տուն հասանք, նստանք իրա-
ւու զով, աղաքը մեր շուրջն առին,
կարծես մարդ չէին տեսնել, անոր համա-
դիտակին հաճակներուն հետ կը խաղային,
մէկն ալ ձեռքերը կը տանէր պատէն
կախուած գնէքերուն, չէր հասնէր, կը
նկողնէր, կը ճար լալով. . . Իրաւունք
ունէին, Հայաստանի զինուորը չէր ա-
ռաջ, հայրենիքն ալ անուն չունէր,
միշտուէր հիմա ըստին ալ դիտեն, աշ-
խարհը դիտէ որ երկիր մը կայ, Հայաս-
տան անուամբ երկիր մը ուր ժողո-
վորդ մըն է ապրել, փառք ու պատիւ
է ունեցեր. . . Տեսնի մը թոշուէն կայ կը-
սեն, որ կը մեռնի ու նորէն կը ծնի ա-
հիւնէն, մեր հայրենիքն ալ անոր պէս
է. . .

— Ինչո՞ւ լացիք մատուռին մէջ,
հարցուցի դարձաւ անոր:

— Բեռ համար լացի, պատիւ. . . Նորէն
պիտի երթամ, այս անգամ աւելի հեռու.
վտանգը մեծ է. . .

Նորէն պիտի երթար. . . ասոր վրայ
չէի մտածած ըսաւ, բայց իրաւ էր, պիտի
երթար, պիտի հեռանար, մինակ պիտի
ձգէր իր հարսը, իր աղջկան՝ Արեւնային
օրորոցին զով. . . Իր խօսքը սրտիս լա-
րերը խցեց, հարցուցի անոր՝ վերադա-
ռածի ճայնով:

— Ինչո՞ւ նորէն պիտի երթամ. . .
— Պատիւ, չեն դիտել. . .

Ու խնայեց. . . Իր խնայել անոյշ էր,
լոյսի պէս կուգար ու կ'անցնէր աչքե-
րուն մէջ, սրտիկ կը դալար, հեռք մը
կը ձգէր հոն ու չէր հասնէր. . . Կարծես
Հայաստանի դարձեցին ժայռն էր ան,
երբ ձիւնները կը հալնէ, հողը կը կա-
նաչանայ, արտայտը ձայն կուտայ երկըն-
քին կապտալէն, աչքերը կը ծայրէն
իրենց արտաթէ ջուրը, այսինքն կ'ա-
րթնան. . .

Բայց ես չեմ աղաչի. Իր խօսքը ա-
մօթով կը ձգէր զիս Մտածկոտ էր:

— Ինչո՞ւ տխուր ես, պատիւ. . .
դարձաւ ինձի փառքի որ հանկուտ կ'ու-
ղեւ, պիտի ըսեմ զեղի: Նորէն պիտի եր-
թամ, առաջուան պէս, որպէսզի մեր օջա-
ղին կրակը չի մարի, Արեւնայը չի մոխ-
րորոցին մէջ, և տարիներ յետոյ երբ մեր
աղաքը իրենց մեծ-Հայրենուն զով նըս-
տին ու մեծ-մայրերը ոսկի չէ զեռնիք
պատմին, Հայաստանի զինուորներուն
ոսկի չէ զեռնիք, պիտիները մտիկ ընեն
ու զեռնիք, մեծերն ալ զանոնք տեսնե-
լով ուրախանան ու հպարտ ըլլան. . .
Այն ատեն ամէն տուն չէն պիտի մնայ,
ցորենը պիտի բաւէ ամենուն. թիւրքը
կամ զերբոր պիտի չի խնի, պիտի չի
կնան խնի զայն. . . Մեր եկեղեցիները
ուրբ պիտի մնան, անհաւատները պիտի
չի կրնան մասնի հոն, և անոնց կոչնակ-
ները պիտի հնչեն Աղաւաթեան, Երաւ-
թեան փառքին համար Այս ամենուն սի-
րոյն համար կ'երթամ ան. . .

Իր խօսքը սրտիս մէջն էր գեղ, դրոշ-
մուած է հոն կրակէ տառերով:
Վերջին գիշերը արթուն կեցայ,
հակեցի անոր զով: Առաւօտուն կանուխ
պիտի արթնար, ձայն տուի Աչքերը
բացաւ ու խնայեց: Չէր ընցած զեռն
Հրացանը մաքրեց, դարձաւ ուսին, մէջ-
քին թուրը կապեց, ելաւ ու դուռն. . .

Հիմա կը տեսնեմ աչքիս աղիւս ա-
նոր պարթեւ, կորեկ հասակը կամաւորը
կը զարէ, կ'երթայ. Իր ետեւէն լացող-
ներ կան, բայց ես չեմ լար. կը նստիմ
Արեւնային օրորոցին զով, կ'օրորեմ ու
կ'երթեմ. . .

Աստուած քեզի՛ հետ, Հայաստանի
զինուոր, քանի որ դուս կայ, մեր օջաղ-
ներուն կրակը չի մարի. . .

ԱՐՄԵՆ-ԵՐԿԱՅԻ

ԿԻՆԿԵՑԻՆԵՐԸ

ԲՕՐ-ՍՍՅԵՏԻ ՄԷՉ

(Սեփական քրոնիկալոյ)

Ուրբաթ

Վերականգնող երկրորդ բարին, 750
հատ, այսօր բաժնուել սկսաւ. մօտ ատենէն
մնացեալ 2000ի չափ վերականգնող ալ
հասնելուն պատշապատել կարեւոր
պէտքը զոնայուած կ'ըլլայ Որքան ալ
զերին ու անիրաւ կերպով քննադատեն
տեղական մասնախումբին ու հիմքի վար-
չութեան զորոնեմութիւնը, արդար ըլ-
լալու համար պէտք է ըսել որ Օ. Գ. Թովմա-
սեանի ու Տիկ. Արշալոյսի կիզիչ ա-
րեւին տակ վրանէ վրան այցելութիւն-
ները, ամէն մարդու ընելիք գործը չեն:
Փափաքելի էր, որ տեղեկներն հանգիստ
նստած քննադատողները մէկ-երկու օր-
ուան համար միայն հոս գային աշխատե-
լու: Գաղթականներու հասած առաջին
մէկ օրէն, տեղական ափ մը Հայերն էին,
որ դեռ պաշտօնապէս մասնախումբ իսկ
չընտրուած, հոգով սրտով նուիրուեցան
անոնց դարձուրեցող կայուածիւնը բար-
ւոքելու, և հիմքի աշխատութեանը մէջ
իրենց թանկագին աշխատութիւնը բե-
րելի դատ, յարգեցան նաև օտարներէ
450 ոսկիի չափ հանգանակութիւն մը
ընել: Ասիկա ալ բաւէ որպէս տեղ ընդ-
առուութեան առարկայ ընելու տեղ ընդ-
հակառակը տեղեւոյ մեր համակարգն ու
դնտաւորումը յայտնեց իրենց:

— Գաղթիկէ Զ. Ե. Բ. Ը. 850ի չափ
զինքն պահանջը դրկած է, ու իր անգամ-
նեքն Պ. Կիւղէլմեանը՝ որ այսօր հոս
հասաւ:

— Այսօր հասան նաև հիւանդապահ
մը և հիւանդապահուի մը:

— Դործնական և օգտակար թելադ-
րութիւն մը մեր Գաղթիկէ և Աղեքսանդ-
րիոյ Կարմիր Նշաններուն՝ Նկատելով որ
հաշուաւորներու բաշխման գործը զիւրա-
բար երկու տիկիներու վրայ ինչպիսի
է որոնց վրայ յաւելա յոյս դնելու. իրա-
ւունք չունենք, լաւ կ'ըլլար որ օժան-
դակող տիկիները ընտրուէին, որոնցմէ
երկ-երկու հոգի մէկ կամ երկու շաբթե-
ւան համար յանձն առնեն հոս գալու ան-
ցընելու՝ բաշխուի գործին հսկելու կամ
օգնելու համար:

— Արհեստանոցի բաժնին կարեւոր
մէկ ճիւղը պիտի ըլլայ, ըսինք, քոօք օսմ-
քիւր նուէր զիւրաւ փափաք ունեցող-
ներուն կը յիշեցնեք: Թէ պէտք կայ,
ճակատարկ վրայ՝ 30 կամ 40 թիւ, իսկ
եռամասի վրայ 60 կամ 70 թիւ ճերմակ
դերձանի:

Շաբաթ

Դարբեր աշակերտներու պատա-
հար բաժնուած ուսուցիչի նուէրներու
օսկաւորները աճառով լեցուն էին այսօր:
Ես մը որ դարմանք չպատճառեց անոնց
քանի որ առնէմ մը ի վեր մաքրութեան
մասին խիստ պատուէրներ կը արուէին
իրենց: Տիկին Երկուտ, միշտ հպարտ ա-
նոնքով, ամբարները կը փախցնէ բերնէն.
«Որքան ուրբա պիտի ըլլար Գիւրմանիոյ
կայսրը եթէ բոլոր ատենը ի՞ր ըլլային»:

— Գ. Գաղաթեան Զ. Բ. Ը. Միտման
ներկայացուցիչը, զարբեր արձանագրու-
թիւնները՝ կատարելէ ու նախնական
կարգադրութիւնները ընելէ վերջ, վաղը
Գաղթիկէ կը դառնայ դարբեր պէտքերով
զբաղելու:

Կիւրակի

Նկատելով որ Բօր-Մարի փոք-
րաթիւ հայ գաղթականութիւնը զրկե-
ւած է հայ եկեղեցիէ, որոշուեցաւ կի-
րակիի արարողութիւնները քիչ մը ուշ
սկսիլ՝ որպէսզի այցելուներ ալ մասնակ-
ցին: Գարդ բայց վսեմ պատարագի մը
ներկայ եղանք այս առաւուր: Մարդկային
ալիքներու ծով մը, աւազներուն վրայ,
որուն պարզած հանգաւորութիւնը ու ի
յայտ բերած վերականգնութիւնը անփի-
նիկ ապացոյցներն են ցեղին ուսմին, հո-
գիւրի բարձրութեանն ու բարոյականին
մաքրութեանը:

— Առջի մէկ օրէն ընդհանուր պատ-
ուաստի մը անդամակցութիւնը ըմբռ-
նուած ու առաջին պատահութեամբ ա-
նոր գործադրութիւնը որոշուած ըլլալով,
ամէն օր պատուաստի շինուորներու հա-
նուրն կ'ապասէինք: Ու եղաւ որ կրակի

օրով հասան անոնք: Տիկին Երկուտ, որ
«հանգիստ» ըսուած բանին զէմ յաւիտե-
ական խոսքով մըն է, անմիջապէս հը-
րահաններ կուտայ որ լսելիները ու
օղնախնները գործի դրուի անցնին 250
վրանի բնակիչները, մեծով պղտկով
անոնց բացառութեան պատուաստուեցան:
Ուրախալի երեւոյթ մըն էր տեսնել ա-
նոնց պատրաստակամութիւնը, Թէ և լա-
ցող ու ճշող մանուկներ ունենէր, բայց
անոնց ալ՝ մէկ քանի արմաւով ձայնը
կտրելու զարմնիքը գտնուած էր:

— Արմաւի նուիրատուներու թիւը
զգալի յաւելում մը ցոյց տալ օղաւ-
Գաղթիկէն Տ. Օ. Նորիկեան 1 պարկ դըր-
կած էր: Այս անգամ ալ Տ. Գ. Թովմա-
սեան 4 պարկով 550 քիւտ արմաւ զրկե-
ր էր: Իշխանեանի հետ, ինչպէս նաև շատ
մը ուրիշ արժէքաւոր նուէրներ, որոնք
շատ յարգի պիտի անցնին և խելցներուն
բերնին օրհնութիւններ պիտի քաղեն
բարեբախտի հասցէին:

— Մեր գաղ

